

Костюченко Я.М.*

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ДОГОВІРНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

This article is devoted to the analysis of the history of legal relations between Ukraine and the European Union. Ukrainian & foreign doctrine concerning legal regulation of the EU & third countries relations was researched. Contractual base that formed on the PCA & «sectoral» agreements between Ukraine & the EC had been analyzed. European neighborhood policy & Action Plan «Ukraine-EU» (2005) & Ukrainian normative documents on European integration were supplementary researched. In the article the author scrutinized tendencies on concluding new base agreement & legal framework of such new agreement with Ukraine.

Питання історичного розвитку співробітництва України з Європейським Союзом (Євросоюзом), передумов певних історичних етапів стають першими кроками до вивчення інтеграційних процесів розширення європейського інтеграційного об'єднання та впливу такого розширення на Україну.

Науковим дослідженням правових відносин України з Європейським Союзом займаються багато вітчизняних (М. Буроменський, В. Буткевич, О. Висоцький, М. Гнатовський, В. Денисов, В. Забігайло, В. Євінтов, М. Микієвич, В. Муравйов, В. Опришко, Р. Петров тощо [1-3; 11]), та зарубіжних науковців (Дж.Муір, А.Еванс тощо [9; 10]). У працях дослідників започатковано та розвинено аналіз правового регулювання відносин України з Євросоюзом. Певним аспектам становлення відносин України з європейським інтеграційним об'єднанням присвячено праці політологів, істориків, економістів (А.Гальчинський, О.Ковальова, Г.Немиря, Г.Яворська, О.Дергачова, С.Максименко, О.Чалого, Л.Чекаленко тощо [4-8]). Проте, спеціальні наукові дослідження історії формування саме правових основ співпраці України з Європейським Союзом відсутні.

Історичний аналіз формування договірно-правових засад співпраці України з Євросоюзом впливає на перспективи переходу нашою країною на новий рівень договірних відносин з об'єднанням, що й зумовлює актуальність даної проблематики.

Офіційні відносини між Україною та Європейськими співтовариствами (ЄС) почалися ще в грудні 1991 р., майже одразу після проведення референдуму, коли міністр закордонних справ Нідерландів - держави, що тоді головувала в ЄС, - визнав незалежність України. У 1992 році було започатковані переговори щодо укладення угоди про співробітництво з Україною, які увінчалися підписанням й ратифікуванням Україною у 1994 році Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) [12]. Вона започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. Після тривалого процесу ратифікації всіма країнами ЄС і Україною Угода набула чинності 1 березня 1998 року. На сьогодні в рамках Угоди про партнерство та співробітництво визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства

* здобувач кафедри порівняльного та європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.

Політика України щодо європейської інтеграції була сформульована у 1993 році [13], набула форми стратегії у 1998 році [14], що підтвердилася намірами запровадити механізм адаптації законодавства України. І лише у 2000 була прийнята програма інтеграції нашої країни до європейського інтеграційного об'єднання [15]. Європейський вибір України зумовлений усвідомленням інтеграції до Євросоюзу як фактора сприяння державній незалежності, безпеці, політичній стабільності, економічному розвитку країни. Бажання України стати повноправним членом ЄС вперше була проголошено у січні 1996 року на засіданні Ради Європи у Страсбурзі.

Майже за 10 років Україна пройшла етап формування економіки, що розпочався з 1996 року, коли Європейський Союз визнав за Україною статус країни з перехідною економікою. Однак у 2005 році Рада Європейського Союзу надала Україні статус країни із ринковою економікою.

Із набуттям чинності УПС у 1998 році почав формуватися інституційний механізм співпраці України з Євросоюзом. Було проведено перше засідання Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, де Україна офіційно заявила про прагнення у майбутньому укласти договір про асоціацію.

Ще одним документом, який є правовою основою у співпраці України з Євросоюзом у рамках спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППБ) була Спільна стратегія щодо України. Вона була схвалена у 1999 році [16]. Рішення щодо підготовки Спільної стратегії було ухвалене на Віденській зустрічі Європейської Ради, що проходила в грудні 1998 року. Відповідну рекомендацію щодо ухвалення Спільної стратегії було подано Радою Євросоюзу. У ній зазначалося, що Спільна стратегія має зосередити увагу на регіонах, які межують з Євросоюзом, хай і не в контексті розширення та розвитку *acquis communautaire*, але з урахуванням того, що тут Євросоюз має свої дуже великі довгострокові спільні інтереси й дуже велику потребу в скоординованій та ефективній діяльності [17]. Спільна стратегія виступала як основний засіб, що забезпечував послідовність політики Євросоюзу стосовно України, підпорядковуючи собі всі інші політичні та правові інструменти. Спільну стратегію щодо України було ухвалено на початковий термін у чотири роки від дати її публікації, потім строк її дії подовжили ще на один рік до 2004 року [18]. Замінив Спільну Стратегію щодо України План дій Україна-Євросоюз (2005 року) [19].

Процес розширення Євросоюзу відобразився на правових засадах співпраці України з державами-членами ЄС укладанням Протоколу до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про приєднання Чеської Республіки, Естонської Республіки, Республіки Кіпр, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Угорської Республіки, Республіки Мальта, Республіки Польща, Республіки Словенія та Словацької Республіки до УПС [20].

У відносинах України з Європейським Союзом діють укладені «секторальні» угоди, що розширюють можливості для тіснішої співпраці партнерів. Так, наприклад, в енергетичній галузі у 2005 році укладений Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі [21]; у транспортній сфері – Угода про деякі аспекти повітряного сполучення [22] та Угода про співробітництво щодо цивільної глобальної навігаційної супутникової системи 2005 року [23] ; в економічній сфері – Угода про торгівлю деякими сталеливарними виробами [24]; в соціальній сфері – Угода про наукове та технологічне співробітництво 2002 року [25]. У 2007 році підписані угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз та про реадмісію осіб тощо.

У відносинах України з Євросоюзом діють й інші документи, прийняті в рамках інституційного механізму УПС, серед яких План дій Європейського Союзу у галузі юстиції та внутрішніх справ (2001 року), націлений на врегулювання відносин в рамках «третьої» опори Євросоюзу, та План дій «Україна-Європейський Союз» (2005 року), ухвалений в рамках Європейської політики сусідства (ЄПС).

Відповідно до Повідомлення Комісії ЄС для Ради та Європарламенту «Розширена Європа – сусідні країни: Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами» [26] у 2003 році Європейський Союз запропонував сусіднім країнам перспективу одержання частки на внутрішньому ринку ЄС і подальшої інтеграції та лібералізації з метою сприяння вільному руху осіб, товарів, послуг і капіталу («чотири свободи»). У цьому документі був наведений триетапний процес розробки і впровадження ЄПС, нового Європейського механізму сусідства (ЄМС) шляхом затвердження планів дій.

Основним інструментом реалізації ЄПС щодо України став План дій Україна – ЄС, підписаний 21.02.2005 р. Він передбачає розширення та поглиблення співробітництва між Україною та Євросоюзом у пріоритетних сферах. Від виконання Україною Плану дій Україна-Євросоюз залежить формат та наповнення нового базового договору між Україною та Євросоюзом. На сьогодні тип міжнародної угоди, що укладається ЄС з третьою країною, визначається правовою підставою для її укладання. Виходячи з багаторічної практики Євросоюзу та з урахуванням ст. 310 Договору про заснування ЄС, Україна наполягає на укладанні угоди саме на цій основі, аргументуючи це, по-перше, послідовною підтримкою європейського Парламенту, висловленою в Резолюціях протягом 2005-2007 років [27]; по-друге, поширеною практикою укладання саме угод про асоціацію; й по-третє, за своїм змістом новий базовий договір буде саме угодою про асоціацію.

Цінність для України укладання нового договору як угоди про асоціацію визначається насамперед тим, що саме цей тип угод використовується для підготовки майбутнього вступу країн до Євросоюзу. В той же час прямого правового зв'язку між асоціативними відносинами та підготовкою до членства чи статусом кандидата – немає.

Станом на грудень 2007 року відбулося шість раундів переговорів, у ході яких сторони погодили значну частину тексту майбутньої угоди. Переговори ведуться за напрямками: «Політичний діалог та реформи, а також співробітництво і конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики», «Юстиція, свобода і безпека», «Секторальне співробітництво». Ще до завершення процедури вступу України до СОТ розпочалися офіційні переговори за напрямком «Поглиблена зона вільної торгівлі». Партнерський діалог Україна - ЄС розвивається під час проведення щорічних засідань Самміту Україна - ЄС за участю Президента України; Ради з питань співробітництва за участю Прем'єр-міністра України; Комітету з питань співробітництва; Комітету парламентського співробітництва; регулярних консультацій Україна - Трійка ЄС, постійних експертних консультацій. Між Україною та ЄС щорічно відбувається понад 80 офіційних зустрічей та консультацій на високому і експертному рівнях.

Отже, виходячи з вищенаведеного, європейська інтеграція є головним та незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України. Президент України у Посланні до Верховної Ради України у червні 2002 року визначив європейську інтеграцію стрижнем стратегії економічного та соціального розвитку України на наступне десятиріччя.

Нинішній розвиток політичного діалогу між Україною та ЄС базується на впровадженні Україною Стратегії інтеграції до ЄС, виконанні сторонами Угоди про партнерство та співробітництво та опрацюванні Плану дій в рамках Європейської політики сусідства.

Література

1. Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика). – К.: Академ-Прес, 2002. – 425 с.
2. Гнатовський М.М. Деякі проблеми імплементації Угоди про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом та новими незалежними державами // Актуальні проблеми міжнар. відносин: Зб. наук. праць. – Вип. 15. – 1999. – С. 80–92.
3. Забігайло В.К. Право України в контексті його апроксимації до права Європейського Союзу // Українсько-Європейський журнал міжнар. та порівн. права. – 2000. – Т. 1. – Вип. 1. – С. 7–12.
4. Чалий О. Стан та перспективи співробітництва між Україною та Європейським Союзом // Інституційні реформи в ЄС: Аналіт. щоквартальник. – 2003. – Вип. 4. – С. 32-40.
5. Чекаленко Л.Д. Україна і розширений ЄС: тенденції відносин // Стратег. панорама. – 2004. – № 4. – С. 39-46
6. Копійка В.В. Європейський Союз: Заснування і етапи становлення: Навч. посібник для вузів. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2001. – 447 с.
7. Шпакович О. Правові засади співробітництва України з Євросоюзом // Віче. – 2006. – №19/20. – С.17-19.
8. Луць Л. Формування правового механізму взаємодії України з Радою Європи та Євросоюзом // Віче. – 2006. – №7 – С
9. Muir J. Ukraine and an enlarged EU // Euroinvest. – 2003. – July. – P. 17
10. Evans A. European Union decision-making, third states & comitology // International a. comparative law quarterly – 1998. – Vol. 47. – part 2. – P. 257–277.
11. Посельський В. Конституційний устрій Європейського Союзу: Навч. посібник. – К.: Таксон, 2006. – 276 с. – (Modus vivendi).
12. Закон України «Про ратифікацію Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» від 10 листопада 1994 року №237/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №46. – Ст. 415.
13. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрямки зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №37. – Ст. 379.
14. Указ Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 року №615/98 // Офіційний вісник України. – 1998. – №24. – Ст. 870.
15. Указ Президента України «Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу» від 14 вересня 2000 року №1072/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – №39. – Ст. 1648.
16. OJ 1999, L331/1
17. press release №13643/98 on Vienna European Council
18. OJ 2003 L 333
19. Муравйов В.І. Перехідний етап до вступу у Євросоюз // Народний депутат. – квітень, 2005. – 29 с.
20. Закон України «Про ратифікацію Протоколу до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) про приєднання Чеської Республіки, Естонської Республіки, Республіки Кіпр, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Угорської Республіки, Республіки Мальта, Республіки Польща, Республіки Словенія та Словацької Республіки до УПС та внесення змін до УПС» від 06 липня 2005 року №2753-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №34. – Ст. 440.

21. Меморандум між Україною та європейським Союзом про розуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі: від 01.12.2005 // Офіційний вісник України. – 2006. - №13. - С.453-458.
22. Угода про деякі аспекти повітряного сполучення // Офіційний вісник України від 11.10.2006 - 2006 р. - № 39. - стор. 16, ст. 2619.
23. Угода про співробітництво щодо цивільної глобальної навігаційної супутникової системи 2005 року // Офіційний вісник України від 29.01.2007 - 2007 р. - № 4. - стор. 14, ст. 145)
24. Угода про торгівлю деякими сталеливарними виробами // Офіційний вісник України від 12.04.2006 - 2006 р. - № 13. - стор. 441, ст. 944.
25. Угода про наукове та технологічне співробітництво 2002 року // Офіційний вісник України від 13.02.2004 - 2004 р. - № 4 - том 2, стор. 672, ст. 214.
26. СОМ (2003) 104, 11.03.2003
27. Резолюції Європейського парламенту від 13 січня 2005 року, 6 квітня 2006 року та 15 листопада 2007 року.